

Οι αγροτικές φυλακές ως εναλλακτική λύση της ποινής του εγκλεισμού

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΧΙΖΑΣ

Κοινωνιολόγος, Διδάκτορας Εγκληματολογίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Περίληψη

Το άρθρο αναφέρεται στον θεσμό των πέντε αγροτικών φυλακών, οι οποίες λειτουργούν σήμερα στην Ελλάδα ως εναλλακτική λύση στην έκτιση της ποινής του εγκλεισμού καθώς και τις αποδράσεις αυτές που αποτέλεσαν αντικείμενο της πρόσφατης μεταδιδακτορικής έρευνας. Πρόκειται για τις αγροτικές φυλακές της Κασσάνδρας Χαλκιδικής, της Κασσαβέτειας στον Αλμιυρό Βόλου, της Τίρυνθας δίπλα στο Ναύπλιο, της Αγιάς (Αγυιάς) Χανίων και της νέας Αγροτικής Φυλακής Γυναικών Ελεώνα Θήβας. Το άρθρο καταλήγει με μικρό παράρτημα με αποσπάσματα συνεντεύξεων κρατουμένων και διοικητικού προσωπικού.

Η δημιουργία του θεσμού των Αγροτικών Φυλακών της χώρας έγινε με το νόμο ΓΠΑΖ' (3937) «Περί οργάνωσης των φυλακών του Κράτους» στις 23 Νοεμβρίου του 1911 από τον δραστήριο και νομομαθή υπουργό Δικαιοσύνης Νίκο Δημητρακόπουλο της κυβέρνησης του Ελευθέριου Βενιζέλου. Οι διατάξεις του νόμου αυτού στηρίχτηκαν βασικά σε γαλλικά πρότυπα.

Ο θεσμός αυτός, άρχισε να υλοποιείται το 1925 με τις Αγροτικές Φυλακές της Τίρυνθας στο Ναύπλιο, της Κασσαβέτειας στον Αλμιυρό του Βόλου και της μικρής νήσου Βίδου της Κέρκυρας η οποία δεν λειτουργεί πια. Ακολούθησε το 1927 η αγροτική φυλακή στον Άσσο και το 1937 στο Λειβάδι Κεφαλλονιάς, αλλά και οι δύο καταστράφηκαν από τον μεγάλο σεισμό της Κεφαλλονιάς τον Αύγουστο του 1953. Το 1929 δημιουργήθηκε η Αγροτική Φυλακή Αγιάς

Χανίων και το 1930 η αντίστοιχη στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής, οι οποίες λειτουργούν μέχρι σήμερα. Το 1953, λειτούργησε για ένα περίπου χρόνο, στη θέση «Κοσκινού» της Ρόδου σε πιλοτική βάση, Γυναικεία Αγροτική Φυλακή, με είκοσι περίπου γυναίκες επιλεγμένες με αυστηρά κριτήρια, ένα εγχείρημα που χαρακτηρίστηκε πολύ πετυχημένο. Δυστυχώς όμως, οι τότε ανάγκες για διάφορες κατασκευές, καλάθια, ρούχα κ.ά. της Γυναικείας Κλειστής Φυλακής στην Λεωφ. Αλεξάνδρας στην Αθήνα όπου βρίσκεται σήμερα ο Άρειος Πάγος, έθεσαν το οριστικό της τέλος.

Στις 18 Οκτωβρίου 2017 στον Ελαιώνα Θήβας, εγκαινιάστηκε από τον υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Σταύρο Κοντονή, η Αγροτική Φυλακή Γυναικών. Η ίδρυσή της δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 708/7-3-2017 τεύχος Β και αποτελεί ένα ιστορικό και πρωτοποριακό έργο στην εξέλιξη της ιστορίας του θεσμού των Αγροτικών Φυλακών σε αντίθεση με το ζοφερό περιβάλλον των Κλειστών Φυλακών που διεθνώς έχουν χαρακτηριστεί από κοινωνιολόγους, νομικούς, εγκληματολόγους, πολιτικούς και διανοητές ως «σχολεία του εγκλήματος». Η νέα Αγροτική Φυλακή Γυναικών Ελεώνα ήλθε να καλύψει ένα μεγάλο κενό με καθυστέρηση δεκαετιών ως προς την ισότητα των δυο φύλων και την ίση μεταχείριση των κρατουμένων σύμφωνα με τις Συνταγματικές επιταγές καθώς και την υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Αυτή η Αγροτική Φυλακή αποτελεί τμήμα της Κλειστής Φυλακής Γυναικών Ελεώνα και δημιουργήθηκε μετά από μετατροπή της. Το νέο αγροτικό γυναικείο κατάστημα φιλοξενεί στο ξεκίνημά του (18/10/2017) δώδεκα γυναίκες με προοπτική να φτάσει τις τριάντα και περιλαμβάνει επτά οικίσκους και ο κάθε οικίσκος περιέχει τέσσερις γκαρσονιέρες. Τα στρέμματα που διαθέτει είναι (25) περίπου, περιλαμβάνει ελιές, συκιές ροδιές, και εκτάσεις όπου θα καλλιεργούνται λαχανικά, κηπευτικά κ.ά. Η αρχή έγινε με την καλλιέργεια (4.000) ριζών λαχανικών εποχής. Στην συνέχεια θα φτιαχτεί το πτηνοτροφείο για παραγωγή αυγών για το συσσίτιο των γυναικών κρατουμένων. Υπάρχει δυνατότητα να επεκταθεί και εκτός της περιφραξής με άλλες καλλιέργειες.

Στόχος του διευθυντή του αγροτικού καταστήματος κυρίου Γιώργου Μακρή ο οποίος είναι και διευθυντής της Κλειστής Γυναικείας Φυλακής στον Ελεώνα Θήβας, είναι η δημιουργία αγροτο-βιοτεχνικού τμήματος με την αγορά ή δωρεά ενός φούρνου για την παρασκευή ψωμιού για τις ανάγκες της φυλακής των Γυναικών και του Κέντρου Απεξάρτησης που είναι μέρος του όλου συγκροτήματος των φυλακών του Ελαιώνα και στην συνέχεια εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να παράγεται ψωμί, γλυκίσματα, αρτοσκευάσματα στα γειτονικά καταστήματα, Χαλκίδας και Αυλώνα.

Από το 1925 μέχρι σήμερα, οι τέσσερις Αγροτικές Φυλακές Ανδρών λειτουργούν με μεγάλη επιτυχία σε πολλαπλά επίπεδα, τόσο ως προς τον ευεργετικό

υπολογισμό των ημερών της ποινής μέσω της εργασίας, αλλά και της προετοιμασίας των κρατουμένων μέσω της εκπαίδευσης ως προς την ανάπτυξη δεξιοτήτων παρέχοντάς τους εφόδια για την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία. Πολύ σημαντικό γεγονός είναι και οι συνθήκες ημιελεύθερης διαβίωσης παράλληλα με τις αξιοπρεπείς και πολύ καλές συνθήκες που διαβιούν οι κρατούμενοι.

Στο Νόμο ΓΠΑΖ' του 1911 (άρ. 2, 6) και στον Νόμο 160/1914 (άρ. 1), συναντάμε διατάξεις που αναφέρονται στις κινητές φυλακές. Με βάση τις διατάξεις αυτές οι κρατούμενοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανέγερση νέων φυλακών ενώ οι κρατούμενοι στις αγροτικές φυλακές, σε δημόσια έργα. Με τα διατάγματα 2/2/1918 και 12/8/1919, κατάδικοι των φυλακών Συγγρού και Αβέρωφ ασχολούνταν με εργασίες δεντροφυτείας και ανθοκομίας γύρω από την Αθήνα, στο αεροδρόμιο Φαλήρου και στο Βοτανικό κήπο.⁵⁰⁵ Επίσης, κατά τα έτη 1919-1920, με φροντίδες του προϊσταμένου της σωφρονιστικής διοίκησης στο υπουργείο Δικαιοσύνης (1917-1935) και έγκριτου επιστήμονα με αξιόλογες σπουδές κοντά στον Φέρρι και διεθνή προβολή, Παναγή Σκουριώτη, χρησιμοποιήθηκαν φυλακισμένοι για την αναδάσωση λόφων όπως στον Λυκαβηττό, στην Ακρόπολη και Φιλοπάππου, στο Αστεροσκοπείο, στον Στρέφη, στη Σχολή Ευελπίδων και στον Κολωνό.⁵⁰⁶ Το αυτό έγινε και για την κατασκευή δρόμων όπως οι κινητές φυλακές οδοποιίας Καρδίτσας, Τρίπολης και Κρήτης. Ο Παναγής Σκουριώτης πίστευε ότι η ανεργία, είναι ο κατ' εξοχήν παράγοντας της διαφθοράς.

Ο Νόμος 3090 του 1924 «περί συμπληρώσεως του περί φυλακών 2231/1920 νόμου, προς εκτέλεσιν δημοσίων έργων δια καταδίκων και περί καθορισμού δαπάνης προς διατροφή των δια πολιτικά αδικήματα καταδίκων» επέφερε βασικές τροποποιήσεις στον Νόμο 2231. Με τον νόμο αυτό προβλεπόταν ότι οι κινητές αγροτικές φυλακές θα αναλάμβαναν την εκτέλεση δημοσίων έργων χωρίς δημοπρασίες με ημερομίσθια κρατουμένων, σύμφωνα με τις διατάξεις του 2231.

Μετά από αυτά τα νομοθετήματα και ιδιαίτερα τον 3090/1924, ακολούθησε μια σειρά προεδρικών διαταγμάτων «περί ιδρύσεως κινητών φυλακών» που προέβλεπαν την κατασκευή διαφόρων έργων στη χώρα «Περί ιδρύσεως εγκληματικής φυλακής εν Αλιβερίω, Περί ιδρύσεως κινητής φυλακής κατασκευής σιδηροδρομικής γραμμής και οδοποιίας Τριπόλεως - Σπάρτης - Γυθείου, Περί ιδρύσεως κινητών φυλακών οδοποιίας Ναυπάκτου - Μεσολογγίου - Ευρυτανίας, Σπάρτης Ευβοίας, Μολάων, Περί ιδρύσεως κινητής αγροτικής φυλακής εν Ηρακλείω Κρήτης» για να ανοικοδομηθεί η δικαστική φυλακή της

505. Καρανίκας Δ. (1950), Σωφρονιστική, τόμ. Β', Ν. Νικολαΐδης, Θεσσαλονίκη, σελ. 302 επ.

506. Κουράκης Ν. (2005), Ποινική καταστολή: μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 4η έκδ., σελ. 242 επ.

πόλης του Ηρακλείου, Περί ιδρύσεως κινητής αγροτικής φυλακής Αθηνών» για να αναγερθεί στο «νοσοκομείο Σωτηρία», φυλακή σανατόριο κ.ά.».

Ως προς τον ορισμό των ανοικτών καταστημάτων στα οποία εντάσσονται οι Αγροτικές Φυλακές, ειδικοί επιστήμονες από διάφορες χώρες του κόσμου, κατέγραψαν το 1950 και το 1955 σε δύο διεθνή συνέδρια⁵⁰⁷ τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που προέκυψαν από τις πρακτικές εργασίας των κρατουμένων σε καθεστώς ανοικτής έκτισης, είτε ως απόρροια του αγγλικού προοδευτικού συστήματος των τριών σταδίων που στηρίχτηκε στο σύστημα του Μακονόκι (mark system) και επιβράβευε την αποδοτική εργασία και την καλή διαγωγή, είτε στο ιρλανδικό προοδευτικό σύστημα των τεσσάρων σταδίων, με την πρόσθεση του ενός παραπάνω, που εισήγαγε ο Crofton στην Ιρλανδία το 1856 και είναι αυτό των ενδιάμεσων φυλακών,⁵⁰⁸ όπου ο κρατούμενος παύει να βαθμολογείται και τίθεται σε καθεστώς ημιελευθερίας, σε φυλακή χωρίς τείχη και κάγκελα. Παράλληλα με αυτό, ο κρατούμενος διαπαιδαγωγείται ή αποστέλλεται σε μακρινούς τόπους εργασίας χωρίς επίβλεψη για ένα διάστημα τουλάχιστον τεσσάρων μηνών. Πέρα όμως από την εργασία των κρατουμένων στους παραπάνω τύπους προοδευτικών συστημάτων, υπήρχε και η έκτιση της ποινής με βάση την εξωτερική εργασία που έπρεπε να ενσωματωθεί στο πειθαρχικό σύστημα με νέους όρους. Όμως, γνήσιος πρόδρομος της ανοικτής φυλακής, θεωρείται η ενδιάμεση φυλακή (intermediate prisons) του τρίτου σταδίου του ιρλανδικού προοδευτικού συστήματος.⁵⁰⁹

Στο XII Διεθνές Ποινικό και Σωφρονιστικό Συνέδριο που διεξήχθη το 1950 στη Χάγη επιχειρήθηκε να διατυπωθεί ένας ορισμός του θεσμού των ανοικτών καταστημάτων κράτησης και στο οποίο συνέδριο οι ειδικοί επιστήμονες κατέληξαν στο ότι «...what an open institution...is...does not depend upon the exterior aspect of the institution, but is determined by the degree of confidence

507. Ορισμός των ανοικτών σωφρονιστικών καταστημάτων στο: Σωφρονιστική Επιθεώρησης, Ιούλιος - Αύγουστος 1953, σελ. 185-187, Αλεξιάδης Στ. (2001). Σωφρονιστική, 4η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 66 επ., Αρχιμανδρίτου Μ. (2000). Η ανοικτή έκτιση της ποινής, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 499 επ.

508. Μπακατσούλας Μ. (1971), Γενικά αρχαία σωφρονιστικής, Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 153, Κουράκης (2005). Ποινική καταστολή, σελ. 148.

509. Γαρδίκας Κ. (1965). Εγκληματολογία, τόμ. Γ', Σωφρονιστική, Τζάκας, Αθήνα, Αλεξιάδης 2001, σελ. 52 επ., Αρχιμανδρίτου 2000, σελ. 495 επ., Αναγνωστάκης (1956). Οι αγροτικά φυλακικά Κασσάνδρας: έρευνα σωφρονιστικής πολιτικής. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, σελ. 46, του ιδίου (1980). Σωφρονιστικό δίκαιο, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, Καρανίκας 1950, σελ. 318, Μπακατσούλας 1971, σελ. 150 επ., Δασκαλάκης Η. (1981). Η μεταχείριση του εγκληματία (παραδόσεις), τόμ. Α', Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 54-55, Κουράκης 2005, σελ. 143 επ., Carpenter M. (1969). Our convicts, 2 τόμ. (ανατύπωση της έκδοσης του 1864), Patterson Smith, Montclair, N.J., Loos E. (1970). Die offene und halboffene Anstalt im Erwachsenenstraf- und Massregelvollzug, Ferdinand Enke, Stuttgart, σελ. 19.

placed in the men...» και ότι «...one should not define the open institution in terms of walls, bars and cells, but rather in terms of the trust placed in the men»⁵¹⁰ («Αυτό που αποτελεί ανοικτό κατάστημα δεν εξαρτάται από την εξωτερική άποψη του καταστήματος, αλλά προσδιορίζεται από το βαθμό εμπιστοσύνης που προσδίδεται στους ανθρώπους...» και «Δεν θα έπρεπε κάποιος να ορίσει το ανοικτό κατάστημα με όρους τοίχων, κιγκλιδομάτων και κελιών, αλλά μάλλον με όρους εμπιστοσύνης που δείχνεται στους ανθρώπους»).

Στον παραπάνω ορισμό, γίνεται φανερό το γεγονός ότι δίνεται προτεραιότητα στην εμπιστοσύνη ως κύριο συστατικό των ανοικτών καταστημάτων κράτησης, αφού με σαφήνεια δηλώνεται ότι δεν επηρεάζει η εξωτερική όψη του καταστήματος η οποία αναφέρεται ως δευτερεύουσα. Το σύστημα λοιπόν της εμπιστοσύνης ή των εμπιστών κατά την αμερικανική έκφραση ή της τιμής κατά τον Στέφανο Αναγνωστάκη, λειτούργησε αρχικά με γνώμονα το ανθρώπινο δυναμικό και αργότερα υπήρξαν ελάχιστοι όροι ασφάλειας που ενσωματώθηκαν στην υλικότεχνική υποδομή των σωφρονιστικών καταστημάτων. Άλλο βασικό χαρακτηριστικό των ανοικτών καταστημάτων είναι οι μειωμένοι όροι ασφάλειας μεν, αλλά σε συνάρτηση με την ηθελημένη πειθαρχία ή αυτοπειθαρχία μαζί με το συναίσθημα ευθύνης του κρατούμενου έναντι της κοινότητας. Συνοψίζοντας, η εμπιστοσύνη, η αυτοπειθαρχία και το συναίσθημα ευθύνης του κρατούμενου σε συνδυασμό με τους μειωμένους όρους ασφάλειας, είναι οι λέξεις κλειδιά που διέπουν τη λειτουργία των ανοικτών καταστημάτων κράτησης.⁵¹¹

Κατά την ποιοτική έρευνα της συμμετοχικής παρατήρησης κατά τα έτη 2005-2012 από δύο επισκέψεις στην κάθε μια από τις τέσσερις σε λειτουργία αγροτικές φυλακές της χώρας μέχρι σήμερα, μπορούν να καταγραφούν και τα παρακάτω επιπρόσθετα στοιχεία των θεωρήσεων που σημειώνονται : οι κρατούμενοι και ιδιαίτερα αυτοί που διαβιούν σε ημιελεύθερη κατάσταση, διακατέχονται από πνεύμα ελευθερίας τόσο κατά την καθημερινή τους διαβίωση όπως η δυνατότητα επιλογής στην παρασκευή φαγητού, δικής τους ενδυμασίας, χρήσης χρημάτων, όσο και της ελευθερίας από τους όρους της αυστηρής ιδρυματικής διαβίωσης σχετικά με την εργασία, την εκπαίδευση, την αναψυχή. Οι κρατούμενοι αυτοί και με τον τρόπο αυτό, έχουν διευρυμένη τη χρήση του χρόνου τους σε σχέση με τους κρατούμενους της κλειστής διαβίωσης όπως

510. Twelfth International Penal and Penitentiary Congress, Proceedings, vol. II, 1950, σελ. 129, 158.

511. Βλ. σχετικά με τις εναλλακτικές ποινές στην ελληνική βιβλιογραφία μ.ά. Αρχιμανδρίτου 2000, Μαγγανάς Α. (2006). «Εναλλακτικές μορφές απονομής ποινικής δικαιοσύνης», Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 298 επ., Μαγγανάς Α. & Σουβαρτζιώτη Δ. (Μάιος-Ιούνιος 2009). «Ποινές εγκλεισμού: οικονομικά ασύμφορες και κοινωνικά επικίνδυνες», Συνήγορος, τχ. 73, σελ. 50-51.

και την ελευθερία μετακίνησης είτε εντός είτε εκτός του σωφρονιστικού καταστήματος.

Επίσης, με το θεσμό των ανοικτών καταστημάτων ασχολήθηκε το 1952, και η ευρωπαϊκή ομάδα του ΟΗΕ στη Γενεύη όπως επίσης και το 1^ο Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών το 1955 και πάλι στη Γενεύη, για τη πρόληψη των εγκλημάτων και τη μεταχείριση των εγκληματιών.⁵¹²

Έτσι διαπιστώνουμε, ότι πέντε χρόνια μετά από το Συνέδριο στη Χάγη, στο Συνέδριο της Γενεύης το 1955, διαμορφώθηκε ο παρακάτω ορισμός για τα ανοικτά καταστήματα κράτησης: «Το ανοικτόν κατάστημα χαρακτηρίζεται εκ της ελλείψεως υλικών και φυσικών εμποδίων κατά της αποδράσεως (ως τείχη, κλείθρα, κιγκλιδώματα, φύλακες ένοπλοι ή έτεροι φύλακες ειδικώς εντεταλμένοι διά την ασφάλειαν του καταστήματος), ως και εκ του εφαρμοζομένου εκεί συστήματος, ερειδομένου επί ηθελημένης πειθαρχίας και του συναισθήματος ευθύνης του κρατουμένου έναντι της κοινότητας εν μέσω της οποίας διαβιοί. Το σύστημα τούτο ενθαρρύνει τον κρατούμενον όπως κάμνη χρήση των προσφερομένων εις αυτόν ελευθεριών, χωρίς να καταχράται αυτών».⁵¹³

Κατά τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη, ως συμπληρωματικές παρατηρήσεις του παραπάνω ορισμού, σημειώνει και για την απασχόληση των κρατουμένων στην ύπαιθρο σε αγροτικές εργασίες ή σε εγκαταστάσεις βιοτεχνικές, βιομηχανικές κ.ά. χωρίς ιδιαίτερη φύλαξη. Θεωρήθηκε ότι ένα τέτοιο σύστημα είναι περισσότερο ευνοϊκό για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, γι' αυτό χαρακτηρίστηκε στο συνέδριο σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη των σωφρονιστικών συστημάτων την εποχή εκείνη.⁵¹⁴

Μετά από την έρευνα αυτή και ιδιαίτερα από την άνοιξη του 2015 έως και σήμερα, υπήρξε μεγάλη ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τον θεσμό των Αγροτικών Φυλακών όπως και μεγάλη κινητικότητα των αρχών και του υπουργείου Δικαιοσύνης. Υπήρξαν συνεργασίες και επισκέψεις από μέλη του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών και του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης σε αγροτικά καταστήματα για τη βελτίωση των καλλιεργειών τους, ακροάσεις εμπλεκόμενων μελών των αγροτικών φυλακών και μελών ή συνεργατών της ακαδημαϊκής κοινότητας στη Βουλή των Ελλήνων από τα μέλη της Μόνιμης Επιτροπής για το Σωφρονιστικό Σύστημα με θέμα τις Αγροτικές Φυλακές,

512. Αναγνωστάκης Σ. (1966). Αι ανοικταί φυλακαί εν Ελλάδι, Θεσσαλονίκη, σελ. 21, Μπατσούλας 1971, σελ. 166, Loos 1970, σελ. 1 επ.

513. Ορισμός των ανοικτών σωφρονιστικών καταστημάτων στο: Σωφρονιστική Επιθεώρησης, Ιούλιος - Αύγουστος 1953, σελ. 185-187, Αλεξιάδης Σ. 1990, Πανούσης Γ. (1990). Βασικοί κανόνες για τη μεταχείριση των κρατουμένων: Κώδικες, Α.Ν. Σάγκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

514. Αλεξιάδης 2001, σελ. 66 επ., Αρχμανδρίτου 2000, σελ. 498 επ., Αναγνωστάκης 1956, σελ. 46.

ραδιοφωνική εκπομπή για το ίδιο θέμα στην ΕΡΤ, όπως και ομιλίες στο Σύλλογο Αρχαιολόγων Ελλάδας στο Θησείο στο πλαίσιο εκθέσεων προϊόντων των αγροτικών φυλακών με αποκορύφωμα την λειτουργία της Αγροτικής Φυλακής Γυναικών Ελαιώνα Θήβας τον Οκτώβριο 2017.

Από τον Μάιο του 2017, ξεκίνησε μεταδιδακτορική έρευνα για τις αποδράσεις και στις τέσσερις Αγροτικές Φυλακές μετά από ερωτηματικά της κοινής γνώμης σχετικά με την ορθή λειτουργία του θεσμού.

Από τις πρώτες εκτιμήσεις της έρευνας αυτής η οποία σύντομα θα ολοκληρωθεί, φαίνεται ότι οι ομαδικές αποδράσεις δύο η περισσότερων κρατουμένων αφορά κυρίως νέους κρατουμένους. Το γεγονός αυτό, θέτει προβληματισμούς ως προς την εκτίμηση και την κατανόηση της αξίας και της σημασίας του θεσμού των Αγροτικών Φυλακών από νεαρά ή άλλα άτομα και υπαγορεύει πολύ αυστηρά κριτήρια ως προς τις μεταγωγές των κρατουμένων στα καταστήματα αυτά συνυπολογίζοντας την ηλικία, το αδίκημα, το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα κ.ά.⁵¹⁵

Καταλήγοντας, θεωρήθηκε σημαντικό να υπάρξουν υπό μορφή σύντομου παραρτήματος, αποσπάσματα συνεντεύξεων κρατουμένων και διοικητικού προσωπικού από την έρευνα για τον θεσμό των Αγροτικών Φυλακών που θα κάνουν πιο σαφή τη λειτουργία και την αξία του θεσμού στον αναγνώστη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διευθυντής Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας: «...Το σύστημα θέλει τις φυλακές γκετοποιημένες, κανείς να μη ξέρει τίποτε. Ο κόσμος να μην μπαίνει μέσα. Εξιλαστήρια θύματα βέβαια, είναι πάντα οι κρατούμενοι και οι υπάλληλοι. Ποτέ το υπουργείο Δικαιοσύνης. Προσωπικά, έχω κάνει μεγάλο αγώνα για να σπάσει το αμετάθετο των υπαλλήλων του υπουργείου Δικαιοσύνης. Και αυτό γιατί το παράδοξο είναι να αποφασίζουν για τις φυλακές γενικότερα, άτομα χωρίς να γνωρίζουν τι είναι φυλακή, τι είναι κιγκλίδα...». Για τις αγροτικές φυλακές σε σχέση με τους κρατουμένους, τόνισε ότι παρέχουν τη δυνατότητα για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους μέσω της απασχόλησης, της κατάρτισης, της παραγωγής, της συμμετοχής και σαφώς των πολύ καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Πιστεύει ότι η κατά γραμμα εφαρμογή του σωφρονιστικού κώδικα πρέπει να γίνεται μόνο σε δύσκολες περιπτώσεις. Η μη απόδραση των κρατουμένων, κατά τη γνώμη του οφείλε-

515. Για τον θεσμό των Αγροτικών Φυλακών με εκτεταμένη ανάλυση και φωτογραφικό υλικό μπορείτε να επισκεφθείτε τη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/10442/hedi/28700>.

ται στον φόβο του κρατούμενου να μη χάσει τα ευεργετήματα που παρέχει η αγροτική φυλακή και αυτό λειτουργεί ανασταλτικά. Επίσης, εφαρμόζεται και η αρχή της συλλογικότητας που σημαίνει ότι βοηθάνε και οι άλλοι κρατούμενοι να μην αποδράσει κάποιος γιατί δεν θέλουν να βρουν το μπελά τους. Για τους κρατούμενους υψηλού κινδύνου, όπως οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών, τους προσέχουμε για τυχόν υποτροπές. Για τον ίδιο, σωφρονισμός είναι όχι να τιμωρείς αλλά να δίνεις ευκαιρίες για να καταλάβει ο κρατούμενος... «Το πρόβλημα της δημιουργίας νέων αγροτικών φυλακών έχει διατυπωθεί πολλές φορές και κατά την άποψή μου επιβάλλεται να γίνουν γιατί είναι η μόνη λύση και ο μόνος τρόπος για να αποσυμφορηθούν οι φυλακές. Παράλληλα δίνεται η ευκαιρία στον κρατούμενο, ο οποίος πολλές φορές για περιστασιακούς λόγους μπορεί να βρέθηκε στη φυλακή, να μπορεί εργαζόμενος να εκτίσει τη ποινή του και να φύγει γρηγορότερα να πάει στο σπίτι του. Εκτός των άλλων θεωρώ ότι η αγροτική φυλακή πέρα από τα ημερομίσθια που παρέχει για την έκτιση της ποινής, είναι και ο τρόπος απασχόλησης συνεχώς του κρατούμενου. Είναι πολύ σημαντικό πράγμα να απασχολείται ο έγκλειστος, ξεφεύγει από πολλές άλλες καταστάσεις από πολλά άλλα πράγματα σε σχέση με την κλειστή φυλακή. Πιστεύω ότι σε μια πενταετία από σήμερα, με τους ρυθμούς αύξησης των κρατουμένων στις κλειστές φυλακές, θα πιάσουμε κόκκινη γραμμή. Οι φυλακές θα ξεγερθούν, γιατί ο κρατούμενος το μόνο που έχει να κάνει, είναι να κοιτάει το ταβάνι. Είναι ζωή αυτή; »

Κοινωνική λειτουργός Κασσαβέτιας: Η αγροτική φυλακή έχει πολλά πλεονεκτήματα, όπως είναι ο χώρος κράτησης, η επαφή με τη φύση, καλή αίσθηση του ανοιχτού χώρου. Το μεροκάματο είναι επίσης βασικό γιατί ο κρατούμενος δεν νιώθει άχρηστος. Υπάρχει δημιουργική απασχόληση του χρόνου. Η ημελεύθερη διαβίωση, το ότι δεν κλειδώνεσαι, δεν συνοδεύεσαι από τον σωφρονιστικό υπάλληλο, απλά δίνουν οι κρατούμενοι το παρόν το πρωί στον αρχιφύλακα, αυτό το πράγμα δεν το βρίσκεις αλλού και αλλάζει τη ψυχολογία του κρατούμενου εντελώς. Παλιά με την ΝΕΛΕ (φορέας της νομαρχίας για την λαϊκή επιμόρφωση), λειτουργούσαν προγράμματα ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων μιας χρονιάς, έπαιρναν πτυχίο τα παιδιά και έβρισκαν κανονικά δουλειά. Έχουν σταματήσει τώρα δυστυχώς.

Κρατούμενος, Μ.Α. (34 ετών) - Είμαι αρμεχτής στο βουστάσιο, προσέχω τα μικρά και ξεγεννάω τις αγελάδες. Έχω εκτίσει ποινή και σε κλειστή φυλακή, όπως όλοι πριν έρθουμε εδώ. Στις αγροτικές φυλακές ο χώρος και οι όροι διαβίωσης είναι διαφορετικοί. Εδώ είδα πράσινο, πουλιά, φύση. Η αυτοταπείνωση με τη συναναστροφή μου με τα ζώα με ελευθέρωσαν. Όταν αποφυλακιστώ αυτό θα το χρωστώ στα ζώα. Όταν γεννιούνται τα μικρά, τα φουσώ στο στόμα και το μοσχαρακι παίρνει τις πρώτες ανάσες από τις βλέννες

που έχει. Έχω κάνει εκατόν τριάντα έξη γεννήσεις ζώων. Μοναδική εμπειρία και ειδική γνώση. Η κλειστή φυλακή είναι κονσέρβα με τόνους σίδηρο. Είναι ένας συμπιεσμένος χώρος με συνέπεια να συμπιέζεται και η προσωπικότητά σου γιατί είσαι με πολλούς κρατουμένους και αυτή η κατάσταση σε οδηγεί στα όριά σου. Έτσι γίνεσαι πελάτης των φυλακών και γίνεσαι χειρότερος. Έβλεπα τον ουρανό ανάλογα με το σχήμα του προαυλίου της κλειστής φυλακής, είτε τρίγωνο είτε τετράγωνο. Τα μάτια μου είχαν εστιαστεί να βλέπουν σε αυτά τα σχήματα. Για δε την έλλειψη του πράσινου, τι να πω. Οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι στις αγροτικές φυλακές είναι πιο οικείοι και ανθρώπινοι. Σου δίνουν τη δυνατότητα να χτίσεις την προσωπικότητά σου γκρεμίζοντας την παλιά με μια νέα. Στη κλειστή φυλακή είναι σκληροί και πρέπει να δείχνουν έναν άλλο εαυτό για λόγους τάξης και επιβίωσης.

Κρατούμενος, Π.Δ.: (53 ετών). Δουλεύω οδηγός στα τρακτέρ σε γεωργικούς ελκυστήρες. Ισόβια για ανθρωποκτονία. Στην αγροτική φυλακή έχω οχτώ χρόνια και στη Λάρισα εφτά.

α) Το μέτρομα των κρατουμένων, από ορισμένους σωφρονιστικούς, με το χέρι και με τον δείκτη, ή με τη φράση ένα ζώο, δύο ζώα σε κάνουν να νιώθεις δύο φορές τη φυλακή γιατί σε υποτιμούν και κάνει τη φυλακή δύο φορές μαύρη.

β) Τα μάνταλα όταν σε κλειδώνουν σε κάνει να νιώθεις μέσα σου να φωνάξεις τη λέξη «μάννα» ή κάποιον που έχεις αδυναμία.

γ) Όταν πας για ύπνο έχεις την αίσθηση ότι μπορεί να μη ξυπνήσεις και ότι και αν ξυπνήσεις μπορεί να μην είσαι ψυχικά ζωντανός. Αλλά τελικά κάθε κρατούμενος βάζει μέσα του κάποια ελπίδα.

δ) Στα τρία χρόνια εγκλεισμού τη «σακουλεύεσαι» (την ακούς, τη νιώθεις) πολύ δυνατά τη φυλακή, πολύ βαριά, νιώθεις τη στέρηση, τα νιώθεις όλα. Πάνω από τρία χρόνια καθαρίζεις, τελειώνεις ψυχικά και σωματικά γιατί αλλάζεις σκέψη. Γεννιέται εκδίκηση και μίσος. Ιδιαίτερα σε κάποια πρόσωπα χρεώνεις τη φυλακή έστω και αν έχεις κάνει αδίκημα. Αυτό επενεργεί αρνητικά και στο οικογενειακό, συγγενικό και φιλικό περιβάλλον. Ένας ισοβίτης που σκότωσε, σπάνια σκοτώνει πάλι γιατί νιώθει τη φυλακή. Σε μικρά αδικήματα εύκολα ξαναπέφτεις. Τα πάνω από τρία χρόνια φυλακής σε αλλοιώνουν, γιατί γίνεσαι ευάλωτος, γιατί δεν αντέχεις την αδικία και εύκολα εμπλέκεσαι στο τσαμπουκά, σε διαλόγους και ξαναπέφτεις στη φυλακή. Φοβάμαι να μην πληγώσω ανθρώπους. Πολλές φορές νιώθω σαν μικρό παιδί, ας είμαι πενήντα τριών χρονών.

Διευθυντής Τίρυνθας: «Για μένα ο θεσμός της αγροτικής φυλακής είναι το Α και το Ω για το σωφρονιστικό σύστημα. Νομίζω ότι πρωτοτυπούμε σε όλη την Ευρώπη εκτός του Λουξεμβούργου που έχει μια μικρή φυλακή με σαράντα άτομα που έχω επισκεφθεί το 1986 σε παρόμοιο στυλ. Δεν υπάρχει άλλη αγροτική

φυλακή στην Ευρώπη που να λειτουργεί με το δικό μας πρότυπο. Την αγροτική φυλακή της Τίρυνθας την θεωρούν χρόνια ως πρότυπο και μας στέλνουν κατά καιρούς ξένους επισκέπτες. Μας έστειλαν τον γενικό εισαγγελέα της Κίνας, ένα κλιμάκιο των διευθυντών φυλακών της Γερμανίας, άλλο από διευθυντές φυλακών της Αλβανίας, ο διευθυντής φυλακών της Κύπρου καθώς και κάθε χρόνο έρχεται η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών για ενημέρωση.

Θυμάμαι ότι οι Γερμανοί, αυτά που είδαν εδώ, νόμισαν ότι τα έχουμε σκηνοθετήσει, δεν πίστευαν ότι οι κρατούμενοι κυκλοφορούν ελεύθεροι. Ότι εμείς συνδιαλεγόμαστε με τους κρατούμενους σε ανοιχτή καθημερινή βάση. Αυτό μας το είπε ένας κρατούμενος που ήξερε γερμανικά και το άκουσε που το συζητούσαν μεταξύ τους.

Στην ερώτηση, τι είναι αυτό που κάνει τις αγροτικές φυλακές να λειτουργούν με τον τρόπο αυτό ώστε να εκφράζονται με απορία και δέος οι ξένοι, ο διευθυντής είπε πως αυτό οφείλεται στη φτιάξη των κρατουμένων, το φιλότιμο του κρατούμενου και στο συναισθηματικό τους τομέα. Πήγαμε στο εξωτερικό και επισκεφτήκαμε γαλλικές φυλακές. Είδα πολυτέλεια και άλλα τέτοια αλλά δεν έχουν το ταμπεραμέντο των ελληνικών φυλακών. Τι εννοώ. Όταν φωνάξω τον κρατούμενο και του πω έλα εδώ βρε Αποστόλη, αυτό δεν υπάρχει στη Γαλλία, επίσης και στη Γερμανία. Εκεί οι σχέσεις είναι αυστηρές. Στη γαλλική φυλακή βγαίνουν έξω μια ώρα για προαυλισμό όλο το εικοσιτετράωρο. Εδώ στην Ελλάδα και ειδικά στις αγροτικές φυλακές είναι ο κρατούμενος είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο έξω, όσον αφορά τους εξωτερικούς κρατούμενους. Σε κάθε εγκατάσταση υπάρχει ένα δωμάτιο που μένουν εκεί μέρα νύχτα. Υπάρχει ο σωφρονιστικός υπάλληλος τύποις, όχι για φύλαξη, αλλά για να δει αν άρμεξαν τα πρόβατα, ή τα γελάδια και αυτό είναι. Στατιστικά οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι στις αγροτικές φυλακές, έχουν καλή σχέση με τους κρατούμενους και το αντίθετο. Οι υπάλληλοι πλησιάζουν πάρα πολύ τον κρατούμενο και το ίδιο και ο κρατούμενος. Ιδιαίτερα στις κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις υπάρχει μια αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ τους γιατί διαφορετικά δεν μπορεί να λειτουργήσει η εγκατάσταση. Βέβαια άμα θέλει ο κρατούμενος να φύγει, μπορεί να φύγει αν πάσα στιγμή. Αν υπάρχουν τέτοια κρούσματα με Έλληνες ή ξένους, ... πολύ σπάνια. Για τους ξένους υπάρχει άλλο καθεστώς. Συνήθως δεν τους βγάζουμε έξω στην ημιελεύθερη διαβίωση. Περιμένουμε να πάρουν τη πρώτη άδεια για να τσεκάρουν κατά πόσο θα επιστρέψει και μετά θα βγει προς τα έξω. Τώρα εργάζονται σε εξωτερικές εγκαταστάσεις δύο έως τρεις ξένοι. Οι άλλοι ασχολούνται με εργασίες στην κυρίως φυλακή, με καθαριότητα, μαγειρείο, φούρνο. Λόγω της μεγάλης αστικοποίησης της περιοχής, αν φύγει ένας αλλοδαπός, έχει χαθεί, δεν τον βρίσκεις εύκολα» δήλωσε ο διευθυντής.